

Hoe zorg je voor goede samenwerking met politie en OM?

Handreiking voor aanbieders en jeugdprofessionals die te maken hebben met (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel/loverboys. Je vindt hierin tips voor een goede samenwerking met politie en OM in de regio.

Deze handreiking is specifiek gericht op meisjes; zij vormen verreweg de grootste groep slachtoffers. Houd er rekening mee dat jongens ook slachtoffer kunnen worden van mensenhandel/loverboys.

Waarom is dit belangrijk?

Als jeugdprofessional werk je continu aan het bevorderen van de veiligheid van het meisje, van haar familie, maar ook van jou en je collega's. Bij een goede samenwerking met politie en OM wordt het meisje optimaal beschermd, van het moment van vermoedens bij signalering tot en met nazorg. Bij het opvangen van een meisje in een instelling kan door een goede samenwerking revictimisatie bij verlot of een eventuele onttrekking worden voorkomen. Ook bij de politie staat de veiligheid van een vermoedelijk slachtoffer mensenhandel/loverboys voorop. Daarnaast houdt de politie rekening met mogelijke andere slachtoffers, die nog wel in de invloedssfeer verkeren van de mensenhandelaar/loverboy.

Wat vraagt dit van jou als hulpverlener?

De ingrediënten uit deze handreiking helpen je om de samenwerking vorm te geven binnen de eigen regio, team en organisatie. Jullie kunnen deze regionaal vertalen in concrete afspraken en handelingen. Samenwerking komt pas goed van de grond wanneer de samenwerkingspartners zelf de afspraken hebben ingevuld en zich hieraan hebben verbonden. Hierbij is continue reflectie, evaluatie en bijstelling van belang. Samenwerkingsafspraken kunnen worden vastgelegd in een convenant.

De kennis die tijdens het beschrijven van deze ingrediënten beschikbaar was, vormt het uitgangspunt. Het gaat om kennis gebaseerd op good practices, beschikbare documentatie, gesprekken met medewerkers van verschillende jeugdhulporganisaties, waaronder ook wijkteams (van uitvoerende professionals tot bestuurders) en gesprekken met vertegenwoordigers van politie en OM.

Wat kunnen vertegenwoordigers van politie en OM doen?

Vertegenwoordigers van politie en OM intensiveren de samenwerking en zetten actief stappen richting de zorg voor jeugd. Zij nemen bijvoorbeeld een 'kijkje in de keuken' van jeugdhulpinstellingen en geven actief voorlichting over politietaken met betrekking tot mensenhandel. Ook nemen zij initiatief tot of participeren zij in samenwerkingsverbanden met de zorg.

Leeswijzer

Deze handreiking richt zich op professionals in de jeugdzorg, jeugd-lvb en jeugd-ggz en op professionals die vanuit wijkteams werken, en op aanbieders van deze hulp. De handreiking is ook informatief voor vertegenwoordigers van politie en OM die met hen samenwerken.

Uitgangspunten

- 1 Kijk op de website www.wegwijzermensenhandel.nl. Je leest hier wie wat doet bij mensenhandel. Lees ook de informatie over vermissingen van personen uit instellingen op de [website van de politie](#). Zorg dat je weet in welke situaties je hier gebruik van kunt maken. De website www.vraaghetdepolitie.nl is speciaal door en voor jongeren ingericht en gaat ook in op loverboyproblematiek. De website heeft een chatfunctie.
 - 2 Stel in je team of organisatie een contactpersoon aan voor mensenhandel/loverboyproblematiek. Zorg dat die persoon op de hoogte is van de ontwikkelingen, collega's informeert, intern als vraagbaak fungeert en een rol speelt bij het onderhouden van contact met de politie. Zorg ook voor een vervanger bij afwezigheid.
 - 3 Zorg dat de samenwerking tussen politie/OM en jeugdhulp onderdeel is van een bredere samenwerking binnen de keten. Denk bijvoorbeeld aan een 'meldpunt' of 'zorgtafel'. Ga samen na wat regionaal de mogelijkheden en behoeften zijn en betrek hierbij de gemeente. Probeer zoveel mogelijk aan te sluiten bij de samenwerking die er al is.
 - 4 Leg werkafspraken binnen een samenwerkingsverband vast in een convenant. Houd er rekening mee dat een convenant gebonden is aan bestaande wettelijke kaders. Lees hierover meer in het informatieblad van het College Bescherming Persoonsgegevens over [informatie delen in samenwerkingsverbanden](#).
 - 5 Ga zorgvuldig om met persoonsgegevens van cliënten en andere betrokkenen. Houd rekening met de bepalingen vanuit de Jeugdwet en de Wet bescherming persoonsgegevens. Zet het onderwerp privacy regelmatig op de agenda, regelingen kunnen immers wijzigen. Maak gebruik van het Privacy handvat zorg-veiligheid (april 2017).
-

Leg contact en bouw vertrouwen op

Politie, OM en jeugdprofessionals werken ieder vanuit hun eigen rol en verantwoordelijkheden aan het bevorderen van veiligheid van (potentiële) slachtoffers van mensenhandel/loverboys. Over en weer bestaan soms vooroordelen over werkwijze en rollen. Ook de jeugdigen hebben meer dan eens negatieve ervaringen met en verwachtingen van de politie. Start daarom met het wegnemen van vooroordelen en het opbouwen van vertrouwen. Een prettig en structureel contact is de basis van goede samenwerking.

Wat helpt bij (opbouw van) de samenwerking?

- Zoek uit wie bij de politie in jouw regio mensenhandel/loverboyproblematiek in portefeuille heeft. Wie is de wijkagent en wie is de specialist mensenhandel of een zeden- of mensenhandlerechercheur? Wie is de contactpersoon voor vermissingen? Mensenhandel/loverboyproblematiek valt onder de Afdeling Vreemdelingen, Identificatie en Mensenhandel (AVIM).
- Help de politie om in kaart te brengen welke organisaties in de regio hulp bieden aan jeugdigen.
- Informeer de politie over de achtergronden en complexiteit van de problematiek van de jeugdigen in zorg en over de gemaakte keuzes op het gebied van vrijheden en verlof.
- Vraag de politie om voorlichting te geven over haar werkwijze en specifiek de werkwijze van zeden- en mensenhandel rechercheurs. Vraag om directe telefoonnummers en laat ook weten op welk nummer jullie organisatie/contactpersoon 24 uur per dag direct bereikbaar is.
- Leer elkaars werelden kennen. Nodig de politie uit voor informeel contact met de medewerkers en cliënten (bijvoorbeeld via een spreek- of vragenuurtje of laat ze mee-eten). Ga zelf op 'werkbezoek' bij de politie. Verken ook de mogelijkheden om mee te lopen bij de politie en vice versa.
- Bel bij telefonische verzoeken van de politie/justitie zo nodig terug ter verificatie.
- Wil je advies vragen aan de politie over een casus? Doe dit altijd anoniem als het meisje hiervoor geen toestemming heeft gegeven. Je hebt immers beroepsgeheim. Je kunt het beroepsgeheim alleen doorbreken als het meisje reëel gevaar loopt en het gevaar niet op een andere manier kan worden afgewend. Besef je ook dat het niet delen van informatie ook verwijtbaar kan zijn.

In hoeverre mag je persoonsgegevens delen met de politie en het OM? Wettelijk kader over beroepsgeheim

(uit: Handreiking Signalering Mensenhandel voor werkers in de gezondheidszorg, SOA Aids Nederland, 2014, p. 55-56)

Het beroepsgeheim houdt in dat persoonsgegevens van het meisje niet gedeeld mogen worden met de politie of het Openbaar Ministerie (OM). Ook hier geldt echter dat de professional kan oordelen dat een conflict van plichten doorbreking van het beroepsgeheim rechtvaardigt. Ook wanneer politie of justitie om cliëntgegevens vragen, rust de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de vraag of en in hoeverre gegevens worden verstrekt bij de professional. Het delen van het geheim moet altijd gericht zijn op het afwenden van een direct gevaar of ernstig nadeel voor de betrokken patiënt of een ander en niet op een opsporingsbelang van politie of OM, hoewel dat er natuurlijk wel mee gediend kan zijn. Waarheidsvinding is geen reden om het beroepsgeheim te doorbreken. Bij de afweging tussen strafrechtelijke waarheidsvinding en bewaren van het beroepsgeheim zal de rechter als regel het laatste belang laten prevaleren.

Indien de hulpverlener besluit de politie te informeren, dan moet hij zijn beroepsgeheim zo min mogelijk schenden, dat wil zeggen niet meer gegevens verstrekken dan noodzakelijk is voor het doel. Daarbij is het aan te bevelen de informatie zoveel mogelijk te beperken tot feitelijke gegevens.

Wanneer de politie vraagt persoonsgegevens over het meisje te verstrekken ten behoeve van de voorkoming, opsporing en vervolging van strafbare feiten, vervalt een aantal eisen uit de Wet Bescherming Persoonsgegevens. Zo hoeft in dit geval de verstrekking van de betrokken gegevens niet verenigbaar te zijn met het doel waarvoor ze zijn verzameld. De politie zal echter moeten kunnen aangeven op grond van welke wettelijke regeling de professional verplicht is deze gegevens te verstrekken. Meestal zal het beroepsgeheim hieraan in de weg staan, tenzij sprake is van een van de bovengenoemde uitzonderingen.

Breng met elkaar het netwerk in kaart

Maak samen met het meisje een netwerkanalyse. Deze analyse geeft inzicht in wie steunende personen zijn en wie risicovolle of zelfs gevaarlijke personen in het netwerk van het meisje zijn. En welke plekken zijn voor haar risicovol? Noem de personen met naam en toenaam. Een actuele netwerkanalyse helpt in het contact met de politie als het meisje wegloopt of als zij overweegt om aangifte te doen.

Wat helpt om zicht krijgen op het netwerk?

- Maak gebruik van een digitale tool of app om een netwerkanalyse te maken. Hierin kunnen gegevens sneller worden bijgesteld door jeugdigen en professionals.
- Leg het meisje uit wat er wel én niet met de gegevens van de netwerkanalyse gebeurt, waarom je deze gegevens bijhoudt (ook voor als er sprake is van een onttrekking) en hoe en hoe lang je die gegevens bewaart.
- Bespreek met het meisje de betrouwbaarheid van gegevens op social media. Niet alles berust op waarheid. Om in gesprek te gaan over social media kun je als professional gebruikmaken van de brochure: [Hoe was jouw dag op internet?](#)
- Laat het meisje accounts op social media niet te snel sluiten of verwijderen, om haar te beschermen of te onthouden van contact. Hierdoor kunnen veel gegevens verloren gaan, omdat ze bijvoorbeeld gegevens bevatten die de politie nodig kan hebben in een strafrechtelijk onderzoek.
- Neem in de netwerkanalyse of in het dossier ook de personalia op van de personen die het meisje bezoeken of ophalen indien zij (tijdelijk) in een leefgroep woont. Vraag hen om zich te legitimeren (noteer dan nummer identiteitskaart, geldigheidsdatum en geboortedatum, eventueel kenteken van de auto of brommer). In de praktijk worden bezoekers of vriendjes bij twijfel nagetrokken bij de politie nadat de bezoekers hier zelf toestemming voor hebben gegeven. Ook het meisje wordt hiervan op de hoogte gebracht. Er zijn instellingen die de toegang ontzeggen wanneer de bezoeker geen toestemming wil geven of zich niet wil legitimeren. Maak met de lokale politie-eenheid afspraken over het natrekken van bezoekers, rekening houdend met de Wet politiegegevens.

- Stel, wanneer het meisje op een leefgroep verblijft, vanuit de organisatie, een helder reglement op voor bezoekers zodat zij weten waar ze aan toe zijn.
 - Wees alert op (andere) illegale activiteiten in het netwerk van het meisje. Mensenhandelaren en andere criminelen handelen vaak vanuit een netwerk of organisatie. Neem bij vermoedens contact op met de Regionale Informatie en Expertise Centra ([RIEC's](#)) en het Landelijk Informatie en Expertise Centrum ([LIEC](#)). Zij pakken dergelijke georganiseerde criminaliteit aan.
-

Werk samen bij vermissing of onttrekking van het meisje

Een goede samenwerking tussen jeugdhulporganisatie, politie en OM bij vermissing of onttrekking van het meisje is van groot belang voor een snelle terugkeer. In de eerste plaats om de politie te kunnen informeren en daarmee de opsporing te vergemakkelijken en in de tweede plaats voor het zetten van de juiste vervolgstappen.

Wat helpt in de samenwerking bij vermissing of onttrekking?

- Verzamel gegevens over het meisje. Zorg bijvoorbeeld voor een recente foto. Maak op basis van de gegevens een risicotaxatie. Noteer incidenten en situaties waaruit een mogelijk verhoogd risico op onttrekking blijkt en adressen waar het meisje mogelijk heen gaat bij een vermissing of onttrekking. Maak hierbij gebruik van de netwerkanalyse. Let op social media. Betrek bij het maken van de risicotaxatie ook de ouders of voogd. Verzamel deze gegevens ook als je hulp biedt vanuit een wijkteam.
- Wanneer het meisje vrijwillig of met een maatregel in een jeugdhulpinstelling verblijft, heeft deze instelling de eerste verantwoordelijkheid voor het lokaliseren van het meisje. Handel vanuit deze verantwoordelijkheid. Vanuit een wijkteam kun je ouders ondersteunen bij het lokaliseren van het meisje.

- Maak gebruik van de meldingsformulieren van de politie. Sinds 1 juli 2015 is het intakeproces voor het aanmelden van een vermissing van personen (zonder spoed) uit een instelling gestandaardiseerd via www.politie.nl/vermissing. Bij spoed: bel 112. Er zijn voor de politie drie digitale formulieren van belang bij vermissingen uit instellingen:
 - een [meldingsformulier](#) wanneer het meisje vermist is;
 - een [afmeldingsformulier](#) wanneer het meisje is teruggekeerd of anderszins terecht is;
 - een [overplaatsingsformulier](#) wanneer de vermissing moet worden overgeplaatst naar een andere opnameplek. Op de formulieren staat welke gegevens van het meisje bij de politie bekend moeten zijn. Meer informatie over het melden van een vermissing lees je op: www.wqd.nl/melding/vermissing
- Zorg ervoor dat ouders en/of gezinsvoogd bereikbaar en beschikbaar zijn tijdens de vermissing en als het meisje door de politie wordt aangetroffen. De gezinsvoogd draagt, in samenwerking met de instelling, zorg voor toezicht, het vervoer terug en andere noodzakelijke zorg (ook als dit in het buitenland is). Zorg ook voor een goede afstemming met ouders en gezinsvoogd als het meisje nog thuis woont.
- Een vermissing wordt door de politie als urgent bestempeld als er een kans is op (eengerelateerd) geweld, als het meisje mogelijk slachtoffer is van een misdrijf of vermoedelijk in het gezelschap is van criminelen (mensenhandelaren). Geef dat dus door als dit het geval is.
- Stimuleer het meisje om zich bij terugkomst te laten testen op soa's en zwangerschap. Dit kan bij de Centra Seksueel Geweld of bij de huisarts. Zorg dat dit snel gebeurt, vanwege de risico's die het meisje loopt en vanwege bewijsmateriaal voor de politie. De Centra Seksueel Geweld hanteren kwaliteitscriteria en een werkinstructie bij forensisch medisch onderzoek.
- Overleg met de politie in hoeverre het, in verband met mogelijk strafrechtelijk onderzoek, verstandig is om met het meisje te praten over waar zij is geweest en wat er is gebeurd. Dit kan gevoelige informatie zijn, ook voor opsporing van daders. Neem de informatie op in het dossier, dit kan mogelijk nuttig zijn wanneer het meisje opnieuw vermist wordt.

- Ontneem bij (gesloten) plaatsing (vermoedelijke) slachtoffers niet automatisch hun verlot na een onttrekking. Pas het verlot eventueel aan met de nodige veiligheidsmaatregelen. Het doel van (gesloten) plaatsing is om jeugdigen weer te laten terugkeren in de samenleving. Het oefenen met vrijheden is hiervan een onderdeel. Dit vraagt om uitleg aan en afstemming met de politie.
-

Maak samen een afweging voor het doen van aangifte

Niet alle meisjes willen aangifte doen, vanwege angst voor of loyaliteit aan de dader. Aangifte doen is ook niet in alle gevallen gewenst of nodig. Het maken van een goede afweging vereist deskundigheid. Ga dus bij voorkeur hierover in overleg met deskundigen bij de politie. Via een melding bij de lokale politie kan het meisje worden doorverwezen naar de afdeling Vreemdelingenpolitie, Identificatie en Mensenhandel (AVIM), team Migratiecriminaliteit en Mensenhandel, waar mensenhandel gecertificeerde medewerkers werken. Creëer daarnaast binnen de organisatie een sfeer waarin het vanzelfsprekend is om aangifte te doen bij incidenten. Dit verlaagt de drempel.

Wat helpt bij het afwegen en doen van aangifte?

- Neem het onderwerp 'aangifte doen' en de motivatie om dit wel of niet te doen op in het werkproces van de organisatie. Wees hierover duidelijk naar het vermoedelijke slachtoffer. Laat je hierover informeren door de politie. Weet als professional wat de stappen in het proces kunnen zijn en bereid het meisje daar op voor.
- Zorg ervoor dat je, voorafgaand aan een voorgenomen aangifte bij de politie, het slachtoffer niet te veel bevraagt over het mogelijke strafbare feit. Het is voor de opsporing van cruciaal belang dat de verklaring van de betrokkene authentiek kan worden opgenomen door de politie, waarbij beïnvloeding van de verklaring door ouders, hulpverlening en/of betrokkenen beperkt blijft.

- Laat zien dat aangifte doen de norm is bij incidenten in jouw organisatie. Hiermee creëer je een vanzelfsprekendheid om aangifte te doen.
- Realiseer je dat meisjes vaak geen aangifte durven doen omdat ze bang zijn voor de gevolgen. Bespreek dit met het meisje en vraag de politie hiervoor eventueel om tips.
- Realiseer je ook dat meisjes soms geen aangifte willen doen omdat ze de mensenhandelaar/loverboy zien als 'vriendje' en zij zich loyaal voelen aan hem.
- Wees je ervan bewust dat het doen van aangifte niet altijd succesvol is. Bij geringe signalen en vermoedens kan het proces leiden tot een pijnlijke en negatieve ervaring voor het meisje. Daarnaast kan een gerechtelijk proces lang duren en moet het meisje meerdere malen haar ervaringen vertellen. Dit kan erg confronterend en traumatisch zijn. Dit geldt in het bijzonder voor jongeren met een LVB die grotere kans lopen op posttraumatisch stress dan andere jongeren. Betrek eventueel de politie en/of traumadeskundige bij deze afweging.
- Aangifte doen moet dus nooit het doel op zich zijn of onderdeel van een protocol. Stel altijd de belangen van het (vermoedelijke) slachtoffer voorop.
- Voordat een slachtoffer wordt gehoord, vindt er altijd een intake plaats bij de politie. Dit is een goed moment voor een meisje om zich te laten informeren door de politie. De politie kan op basis hiervan bepalen of er sprake is van een strafbaar feit en zo nodig ambtshalve tot opsporing overgaan.
- Tijdens de intake ontvangt het meisje veel informatie. Wees je er van bewust dat slachtoffers de consequenties van het doen van aangifte niet altijd overzien. Dit geldt in het bijzonder voor meisjes met een LVB en/of trauma-gerelateerde klachten. Houd hier rekening mee. Als hulpverlener kun je de politie ondersteunen door samen de specifieke bejegening tijdens een intake of verhoor voor te bespreken.
- Betrek deskundigen op het onderwerp aangiftebereidheid (intern of extern) of vraag de politie om advies.
- Leg afspraken over het omgaan met of het melden van strafbare feiten die jou als professional ter ore komen vast in een protocol.

- Heeft het meisje tijdens de periode van uitbuiting strafbare feiten gepleegd? Dit hoeft geen belemmering te zijn om aangifte te doen. De officier kan bepalen om het slachtoffer niet te vervolgen voor deze strafbare feiten (opportuïteitsbeginsel - beginsel van niet vervolging). Slachtoffers zijn hierdoor ook minder kwetsbaar en chantabel wanneer de behandeling is afgerond.
 - Houd ook oog voor de mogelijkheid dat 'daders' (al dan niet met een LVB) gedwongen worden tot criminaliteit en in die zin (ook) slachtoffer zijn. Lever waar mogelijk relevante rapportage aan de politie aan waaruit blijkt dat de betreffende persoon niet verantwoordelijk gesteld kan worden voor zijn/haar gedrag.
 - Weet dat het horen van een (vermoedelijk) slachtoffer moet worden uitgevoerd door een daartoe opgeleide politiefunctionaris. Het slachtoffer kan aangeven of ze met een mannelijke of vrouwelijke rechercheur wil praten. Een slachtoffer met een LVB is zeer gebaat bij een speciaal opgeleide functionaris voor verhoor van mensen met een LVB.
 - Speciaal ingerichte verhoorkamers in de instelling kunnen de drempel voor het doen van aangifte verlagen. Deze worden in samenwerking met de politie opgezet. Een verhoor in een bekende omgeving is met name voor jongeren met een LVB aan te bevelen.
-

Wees alert op de veiligheid van cliënten en medewerkers

Is er sprake van mensenhandel/loverboyproblematiek in de instelling? Bedenk dat medewerkers en andere cliënten risico lopen om in een onveilige situatie terecht te komen of heb je hier als ambulante hulpverlener mee te maken? Cliënten kunnen bijvoorbeeld in de instelling potentiële slachtoffers ronselen en ouders kunnen medewerkers onder druk zetten. Aandacht voor hun veiligheid is daarom van groot belang.

Wat helpt bij het bevorderen van de veiligheid van cliënten en medewerkers?

- Meld een incident van agressie, bedreiging of gevoel van onveiligheid altijd bij je werkgever en een hiervoor speciaal aangewezen veiligheidsfunctionaris.
 - Overleg bij (gevoel van) onveiligheid met de politie/wijkagent. Zeker wanneer er al contact is gelegd en vertrouwen is opgebouwd, kan dit helpen om snel te schakelen.
 - Laat de instelling altijd aangifte doen namens de professional als er een incident op het gebied van mensenhandel (daderschap) heeft plaatsgevonden, ook als het meisje daarbij betrokken is.
 - Jouw werkgever is verplicht om te zorgen voor een veilige werkomgeving. Om na te gaan of een werkgever voldoende doet, kan de Zelfinspectie van de Inspectie SZW gebruikt worden: www.zelfinspectie.nl/agressie
-

Deze handreiking is gebaseerd op de gelijknamige handreiking uit 2015 vanuit de Commissie Aanpak meisjesslachtoffers loverboys/mensenhandel in de zorg voor jeugd (Commissie Azough).

Met financiële steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Nederlands Jeugdinstituut

T. 030 230 6344

E. info@nji.nl

Landelijk Kenniscentrum LVB

T. 030 740 0400

E. info@kenniscentrumlvb.nl

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Vormgeving: Punt Grafisch Ontwerp

©2017, Nederlands Jeugdinstituut / Landelijk Kenniscentrum LVB

Overname uit deze uitgave alleen met bronvermelding